

τι τῶν ὄντων· πάντα γὰρ ταῦτα συλλήβδην διαψευδέται ἡμᾶς ». Τώρα λοιπὸν ὁ Αὐγουστῖνος, ὕστερα ἀπὸ τὴν διάψευσίν του ἀπὸ τοὺς Μανιχαίους, στρέφεται πρὸς τὸν σκεπτικισμό. Ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη φιλικές σχέσεις ὡς ἄνθρωπος μὲ τοὺς Μανιχαίους παρὰ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὅπως λέγει, « πιστὸς στὴν ἀρχὴ ὅτι εἶναι ἀδύνατο ὁ καλὸς Θεὸς νὰ δημιουργήσῃ ἓνα κακὸ ὄν. Γιὰ τοῦτο παραδεχόμενα δύο δυνάμεις ἀντίπαλες, ἀμφοτέρως ὅμως ἀπειροδύναμες, ἀλλὰ τὴν κακὴν τὴν δεχόμενα κάπως περιορισμένη, ἐνῶ τὴν καλὴν κάπως εὐρύτερη ». Ἀπ' αὐτὴ τὴν ὀλέθρια βᾶσιν ἐπήγασαν, λέγει, ὅλες οἱ ἄλλες ἀνομιές του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Στὴν ἀγνοιά του ὁ Αὐγουστῖνος θεωροῦσε τὸ κακὸ ὄχι μόνον ὡς μία οὐσία, ἀλλὰ ὡς μία σωματικὴ οὐσία, γιατί καὶ τὸ πνεῦμα τὸ νόμιζε τότε ὡς ἓνα ἀέρινο σῶμα, ποὺ διαχύνεται μέσα στὸν χῶρο. « Ἐπίστευα μάλιστα ὅτι καὶ ὁ Λυτρωτὴς μας, ὁ ὁμοούσιος υἱὸς Σου, εἶναι ἓνα εἶδος ἀκτινοβολίας ἀπὸ τὴν μάζα τοῦ δικοῦ σου φωτός ».

Στὴ Ρώμη ὁ Αὐγουστῖνος ἐπιδίδεται μὲ ζῆλο στὸ ἔργο του, διδάσκει δηλαδὴ τὴν ρητορικὴ καὶ συγκεντρώνει γύρω του μερικὸς φίλους. Ἀλλὰ μὲ κατάπληξή του βλέπει ὅτι καὶ ἐδῶ γίνονται πράγματα ποὺ δὲν θὰ τὰ ἐδέχονταν οὔτε στὴν Καρχηδόνα. Βαναυσότητες βέβαια ὅπως στὴν Ἀφρικὴ οἱ σπουδασταὶ ἐδῶ δὲν κάνουν, ἀλλὰ συχνὰ ἐγκαταλείπουν τὸν δάσκαλο δίχως νὰ τὸν πληρώσουν. Ἡ διαγωγὴ αὐτὴ πολλῶν σπουδαστῶν ἐξοργίζει τὰ μάλιστα τὸν Αὐγουστῖνο, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν ἄλλων λέγει ὅτι τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι δίχως τιμὴ καὶ ἄπιστοι πρὸς τὸν Θεό. Ὁ Αὐγουστῖνος ἐγκαταλείπει τὴν Ρώμη καὶ πηγαίνει στὸ Μιλάνο, ὅπου ἐπίσης δρᾷ ὡς δάσκαλος τῆς ρητορικῆς καὶ ὅπου γνωρίζεται μὲ τὸν ἐπίσκοπο Ἀμβρόσιο. Οἱ φίλοι του Μανιχαῖοι τὸν βοήθησαν πολὺ γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἔδρα αὐτὴ τῆς ρητορικῆς στὸ Μιλάνο. Ταυτοχρόνως ὅμως ὁ Αὐγουστῖνος ὁμολογεῖ ὅτι ἔφυγε γιὰ τὸ Μιλάνο, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀπολλαγῇ ἀπ' αὐτοὺς, ἀλλὰ κατὰ βάθος τοῦτο δὲν τὸ ἐγνώριζαν οὔτε αὐτοὶ οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος. « Ἦλθα στὸ Μιλάνο στὸν ἐπίσκοπο Ἀμβρόσιο ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ξένους, ἦλθα στὸν εὐσεβῆ ὑπηρέτη Σου, ὁ ὁποῖος τότε μὲ τὶς ὀμιλίες του πρόσφερε ἀκατάπαυστα στὸν λαὸ τὸν μυελὸ τοῦ σιταριοῦ », δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. « Ἐψώμιζεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ ». Ὁ Ἀμβρόσιος μὲ τὸ κήρυγμά του, προσθέτει ὁ Αὐγουστῖνος, « πρόσφερε χαροποὶὸ λάδι καὶ τὴν νηφάλια μέθη τοῦ κρασιοῦ τοῦ Θεοῦ ». Ὁ Αὐγουστῖνος ἀναγνωρίζει, τώρα ποὺ γράφει τὶς ἑξομολογήσεις, ὅτι ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν γι' αὐτὸν ὄργανο τοῦ Θεοῦ. « Πατρικὰ μὲ δέχθηκε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχάρηκε πραγματι ὡς ποιμενάρχης γιὰ τὴν ἀφιξή μου ». Ἰδιαίτερα ἀγάπη αἰσθάνεται ὁ Αὐγουστῖνος γιὰ τὸν ἱεράρχη, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀγαποῦσε ὡς διδά-

σκαλο τῆς ἀλήθειας, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἀμφέβαλλε ἀκόμα καὶ μάλιστα με πείσμα γιὰ τὴν ἀξία τῆς ἐκκλησίας. Ἀγάπησε ὁ Αὐγουστῖνος τὸν Ἀμβρόσιο ὡς τὸν πρᾶο καὶ φιλόφρονα ἄνθρωπο, ἀγάπησε τὴν καλωσύνη του. Ἐπισκέπτεται τακτικὰ τὶς ὁμιλίαις τοῦ Ἀμβροσίου, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ χριστιανικὸ φρόνημα, ἀλλὰ με τὴν τάσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴ ρητορικὴ του δεινότητα καὶ νὰ πεισθῇ κατὰ πόσον αὐτὴ ἀνταποκρίνονταν στὴ φήμη της. Πρόσεχε ὁ Αὐγουστῖνος τὴ μορφή τοῦ λόγου τοῦ Ἀμβροσίου, ἐνῶ τὸ περιεχόμενον τὸ περιφρονοῦσε. « Χαιρόμουνά μόνον τὴ γλυκύτητα τοῦ λόγου του, ὁ ὁποῖος ἔδειχνε πολὺ μεγάλη παιδεία, ὅ,τι ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἐκθεσὴ, τὴν παράστασι δὲν ἦταν τόσο κολακευτικὸς ὅπως ὁ λόγος τοῦ Φαῦστου ».

Τὸ περιεχόμενον βέβαια τοῦ λόγου τῶν δύο ἀνδρῶν δὲν ἦταν δυνατόν νὰ συγκριθῇ, γιὰτὶ ὁ Φαῦστος ἦταν μέσα στὶς πλάνες τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, ἐνῶ ὁ Ἀμβρόσιος ἐκήρυττε τὴ σωτηρία κατὰ τρόπο πρᾶγματι σωτήριο. Ἀλλὰ ἡ σωτηρία ἦταν ἀκόμα μακριὰ ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο «μακρὰν ἀπὸ ἀμαρτωλῶν ἢ σωτηρία». Τὸ περιεργα ὅμως ἦταν ὅτι ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος δὲν ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου τοῦ Ἀμβροσίου, ἀλλὰ μόνον τὴ μορφή, ἐνῶ δὲν ἤθελε νὰ μάθῃ τί ἐκεῖνος ἔλεγε, ἀλλὰ πῶς τὸ ἔλεγε, δίχως νὰ τὸ προσέξῃ, μαζί με τὴ μορφή τοῦ λόγου, ἄρχισε νὰ εἰσέρχεται στὴν ψυχὴ του καὶ ἡ οὐσία τοῦ λόγου. « Δὲν μποροῦσα νὰ χωρίσω τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ». Ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος ἀνοίγε τὴν καρδιά του γιὰ ν' ἀκούσῃ πῶς θὰ μιλήσῃ ὁ Ἀμβρόσιος, ἐμπαινε ταυτόχρονα στὴν καρδιά του καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ χριστιανοῦ ἐκείνου, ἀλλὰ σιγά - σιγά. Πρῶτα ἄρχισε νὰ στερεώνεται μέσα του ἡ πεποίθησι, ὅτι δύναται κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ νὰ ἰσχυρισθῇ ἀκόμα καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς καθολικῆς πίστεως δίχως φόβο, ἐνῶ προηγουμένως ἐπίστευε ὅτι ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῶν Μανιχαίων δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιτάξῃ τίποτε. Ἐν τούτοις ὁ Αὐγουστῖνος ἀκόμη δὲν ἀναγνωρίζει τὴ νίκη τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Σκέπτεται ὅμως τώρα πῶς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς με μερικὲς ἀσφαλεῖς ἀποδείξεις ν' ἀποτραβήξῃ τοὺς Μανιχαίους ἀπὸ τὶς πλάνες τους. Ἀλλὰ, ὁ ἴδιος δὲν συλλαμβάνει, δὲν ἔχει ἀκόμη τὴ δύναμη νὰ συλλάβῃ τὴν πνευματικότητα, τὴν πνευματικὴ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀκολουθεῖ τὸ ἔχνος τῶν Ἀκαδημαϊκῶν σκεπτικιστῶν, ἀμφιβάλλει γιὰ ὅλα καὶ ταλαντεύεται ἄλλοτε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἀμφιβολία τοῦ προσπορίζει ὅμως ἓνα θετικὸ κέρδος, ἀποφασίζει τώρα ν' ἀφήσῃ ὅπωςδὴποτε τοὺς Μανιχαίους, γιὰτὶ ἀπέναντι τῆς φιλοσοφίας, τὴν ὁποῖαν τώρα γνωρίζει καλύτερα, οἱ Μανιχαῖοι τοῦ φαίνονται τερατολόγοι. Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν φέρνει τὴν κάθαρση μέσα του, αὐτὴ τὸν προετοιμάζει νὰ εἰσδεχθῇ τὸν Χριστιανισμό. Ἡ φιλοσοφία

ήταν τὸ ὄργανο νὰ καθαρῖσῃ τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τοὺς Μανιχαίους, δί-
χως νὰ εἶναι καὶ ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς του. « Δὲν ἤθελα
ὅμως νὰ ἐμπιστευθῶ στοὺς φιλοσόφους τῆς θεραπείας τῆς πλάνης τῆς ψυ-
χῆς μου, ἐπειδὴ ἔλειπε ἀπ' αὐτοὺς τὸ σωτήριο ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ».
Ἡ ἀνάγκη τῆς σωτηρίας εἶναι πολὺ βαθύτερη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς γνώ-
σεως. Τὸ βάθος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀνάγκη
καὶ τὴν αὐτοβεβαίωση τῆς ψυχῆς περὶ τῆς σωτηρίας της καὶ τῆς ριζι-
κῆς θεραπείας της ἀπὸ τὴν πλάνη. Τοῦτο εἶναι τὸ μεγάλο βίωμα τῶν
Χριστιανῶν. Τοῦτο πείθει καὶ γιὰ ὅλα τὰλλα. Ὁ Αὐγουστῖνος προχω-
ρεῖ τώρα κατὰ ἓνα βῆμα πρὸς τὴν ἐκκλησία: « ἀποφάσισα λοιπὸν νὰ
μείνω κατηχούμενος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὥσπου νὰ μοῦ φανερωθῇ
τὸ σωτήριο ἀστὲρι, πού θὰ ὠδηγοῦσε περαιτέρω τὰ βήματά μου ».

VI

Ὁ πνευματικὸς κόσμος δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνοιχθῆ ἐνώπιόν του, οὔτε
ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα ἦταν συλληπτὴ ἀπὸ
τὸ νοῦ του. Ποθοῦσε τὴ σωτηρία, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ περάσῃ
πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Μέσα ἀπ' αὐτὸν τὸν πόνο τῆς ψυχῆς του ἔρχονται
τὰ ἐρωτήματά του: « Ἐσὺ ἐλπίδα μου ἤδη ἀπὸ τὴ νεότητά μου, ποῦ
ἦσουν καὶ ποῦ εἶχες ἐξαφανισθῆ; Ἐσὺ δὲν με ἐδημιούργησες καὶ δὲν
με ξεχώρισες ἀπὸ τὰ τετράποδα καὶ τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ καὶ δὲν με
ἔκαμες πιδὸ γνωστικὸν ἀπ' αὐτά; » Μέσα στὸ σκότος καὶ στὰ ὀλισθηρὰ
μονοπάτια περπατοῦσε καὶ ζητοῦσε αὐτὴν τὴ μεγάλη του ἐλπίδα, τὸν
Θεὸ, ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν εὔρισκε τὸν Θεὸ τῆς καρδιάς του.
Τὴν ἐποχὴ αὐτὴν καταφθάνει ἡ μητέρα του στὸ Μιλάνο, δυνατὴ με τὴν
πίστη της, καὶ τὸν βρίσκει σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι τῆς ἀμφιβολίας καὶ
τῆς ψυχικῆς ταλαιπωρίας. Τῆς ἀναγγέλλει με χαρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι δὲν
εἶναι πιά Μανιχαῖος, δίχως ὅμως νὰ εἶναι ἀκόμη καὶ Χριστιανός. Ἡ
μητέρα του ὅμως δὲν ἐσκίρτησε ἀπὸ χαρὰ, ὡσὰν νὰ ἀκουγε κάτι ἀπρο-
σδόκητο. Συγκρατημένη, πιστεύει μέσα της με ἡρεμία καὶ με ἀκλόνητη
καρδιά ὅτι, προτοῦ αὐτὴ φύγῃ ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτόν, θὰ ἰδῇ τὸν γιό-
της Χριστιανό. Στὸ Μιλάνο ἡ μητέρα του ἀκούει τακτικὰ τὸ κήρυγμα
τοῦ Ἀμβροσίου, κρέμεται ἀπὸ τοὺς λόγους του με ἀγάπη καὶ πίστη.
Ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν, ὅπως λέγει ὁ Αὐγουστῖνος, « πηγὴ ὕδατος ἀλλο-
μένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ». Ἡ μητέρα τοῦ Αὐγουστίνου ἔλκεται ἀπὸ τὸ
κήρυγμα τοῦ Ἀμβροσίου καὶ τρέφει ἀπεριόριστη ἀγάπη καὶ θαυμασμὸ
πρὸς αὐτόν καὶ ἐλπίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι πού θὰ φέρῃ τελικῶς τὸν γιό

της πρὸς τὸν Χριστιανισμό. Ὁ Ἀμβρόσιος ἐξ ἄλλου ἐκτιμᾷ ἐξαιρετικῶς τὴ μητέρα του τοῦ Αὐγουστίνου, ἐπειδὴ βλέπει τὴ θεοφοβούμενη ζωὴ της καὶ τὰ καλὰ της ἔργα, ὥστε συχνά, λέγει ὁ Αὐγουστίνος, « ὅταν μὲ ἔβλεπε ἐπαινοῦσε τὴ μητέρα μου καὶ μοῦ εὐχόνταν εὐτυχία γι' αὐτὴν ». Τὸν ἴδιο τὸν Ἀμβρόσιο ὁ Αὐγουστίνος τὴν ἐποχὴ αὐτὴν τὸν θεωροῦσε εὐτυχισμένον ἄνθρωπο κατὰ τὴν ἀντίληψη τῶν ἀνθρώπων, γιατί τὸν ἔβλεπε περιτριγυρισμένον ἀπὸ πολὺ ὑψηλὰ πρόσωπα. « Μόνον ἡ ἀγαμία του μοῦ ἦταν ἐνοχλητικὴ ».

Ὁ Ἀμβρόσιος δὲν ἐγνώριζε τίποτε γιὰ τὴ φωτιὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Αὐγουστίνου, γιὰ τίς ἐσωτερικὲς ζυμώσεις τοῦ πνεύματός του, οὔτε γιὰ τὸ χάος τῶν κινδύνων ποὺ τὸν ἀπειλοῦσε. Ὁ Αὐγουστίνος τὸν ἐπισκέπτεται συχνά στὴν κατοικία του μαζί με ἄλλους. Ἀλλὰ οἱ στιγμὲς ποὺ ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν μόνος του ἦταν σπάνιες. Ὁ Αὐγουστίνος λέγει αὐτὲς οἱ στιγμὲς ἦταν οἱ στιγμὲς ποὺ ἠδ' ἐπαίρνε λίγη τροφή ἢ ἠδ' ἀναπαύονταν διαβάζοντας. « Ὅταν ὅμως ἐδιάβαζε, κυλοῦσαν τὰ μάτια του ἐπάνω στὶς σελίδες, ἡ καρδιά του ζητοῦσε τὸ νόημα, ἐνῶ ἡ φωνὴ καὶ ἡ γλῶσσα ἠσύχαζαν ». Συχνά ὁ Αὐγουστίνος εὐρίσκεται μαζί με ἄλλους κοντά του, γιατί ὁ καθένας ἤμποροῦσε νὰ μπῆ στὴν κατοικία του, δίχως νὰ τὸν ἔχη εἰδοποιήσει. Πάντοτε τὸν ἔβλεπαν νὰ διαβάζη καὶ ποτὲ δὲν τὸν εἶδανε νὰ κάνη τίποτε ἄλλο. Ὁ Αὐγουστίνος λαχταροῦσε νὰ μιλήσῃ μαζί του καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐσωτερικὴ του ἀναταραχὴ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εὗρισκε τὴν εὐκαιρία. Τὸν ἀκουγε ὅμως κάθε Κυριακὴ νὰ κηρύττῃ, ὅταν ἐξηγοῦσε τὸν λόγο τῆς ἀληθείας: « Ὁρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ». Τὸ πνεῦμα τοῦ Αὐγουστίνου εἶναι ὅμως ἀκόμη δεμένο μετὰ τὸν κόσμον τῶν σωμάτων· καὶ ἡ ἐννοία του περὶ Θεοῦ εἶναι ἀκόμα περιορισμένη. Ὅταν κάποτε ἀκουσε ὅτι ὁ λόγος τῆς Γραφῆς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ δὲν ἔχει γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς τὸ νόημα, ὅτι εἶναι καὶ ὁ Θεὸς περιορισμένος μετὰ τὴ μορφή τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀν καὶ δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ φαντασθῇ τὴν πνευματικὴ οὐσία, ὅμως ἐκοκκίνησε ἀπὸ χαρὰ. Ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀμβροσίου ὁ Αὐγουστίνος ἀποκτᾷ ὠρισμένες γνώσεις γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας. Ἡ χαρὰ του ἦταν μεγάλη ὅταν ἀκουγε τὸν Ἀμβρόσιο νὰ τονίζῃ πρὸς τοὺς πιστοὺς τὸν λόγο τοῦ Παύλου πρὸς Κορινθίους: « τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ ».

Ἀλλὰ ὁ Αὐγουστίνος ἤθελε βεβαιότητα. « Ἦθελα νὰ ἔχω γιὰ τὸ ἀόρατον τὴν ἴδια βεβαιότητα ποὺ εἶχα γιὰ τὴν κρίση: τρία καὶ ἑπτὰ κάνουν δέκα ». Εἶχε ἀκόμα, λέγει, τὴ γνώμη ὅτι καὶ γιὰ τὰ ἀπολύτως πνευματικὰ ζητήματα εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμε περιληπτικὰ καὶ σαφεῖς ἐννοίες. Ὁ Αὐγουστίνος ἦταν ἀκόμα στὴν κατάστασιν ἐκείνου ποὺ

έτυχε νά πέση σέ χέρια κακοῦ γιατροῦ. Εἶχε δηλαδή τήν πικρή πείρα ἀπό τοὺς Μανιχαίους πολὺ έντονη. "Ὅπως ὁ ἄρρωστος ἐκεῖνος φοβᾶται ὕστερα νά ἐμπιστευθῆ τὸν ἑαυτό του καὶ στὸν καλὸ γιατρό, ἔτσι συνέβαινε καὶ μὲ τὸν Αὐγουστῖνο. « Καὶ ὅμως ἡ ψυχὴ μου ἦταν δυνατὸν νά θεραπευθῆ μονάχα μὲ τὴν πίστη ». Ὁ Αὐγουστῖνος ἔρχεται πρὸς τὴν πίστη σιγά - σιγά καὶ ὕστερα ἀπὸ μεγάλη δοκιμασία τοῦ πνεύματός του, ἔρχεται σ' αὐτὴν ὕστερα ἀπὸ τὴ ριζικὴ ἀμφιβολία γιὰ ὅλα. « Ἐπειδὴ λοιπὸν εἴμαστε πολὺ ἀδύναμοι νά εὕρωμε τὴν ἀλήθεια μὲ σαφῆ γνώση καὶ γι' αὐτὸ χρειαζόμαστε τὴν αὐθεντία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, γιὰ τοῦτο ἐπίστευα ἤδη ὅτι δὲν θὰ ἔδινες ποτὲ τόσο ἐξαίρετη ἀξία σ' ἐκείνη τὴ Γραφή, ἂν δὲν ἤθελες νά πιστεύῃ κανεὶς μὲσω αὐτῆς σὲ Σένα καὶ ἂν δὲν ἔπρεπε μὲσω αὐτῆς νά Σὲ ζητοῦμε ». Ἡ δυσκολία τῶρα ἦταν νά ὑπερπηδηθοῦν ὠρισμένα ἐμπόδια. « Τὰ ἄτοπα τὰ ὁποῖα μὲ ἐσκανδάλιζαν ὡς τότε μέσα σ' αὐτὰ τὰ βιβλία, αὐτά, ἀφοῦ ἄκουσα πολλές ἐρμηνεῖες, τὰ ἀνήγαγα εἰς τὸ βάθος τῶν μυστικῶν τους », δηλαδή ὅ,τι λογικῶς μέχρι τότε δὲν μπορούσε νά τὸ καταλάβῃ, τοῦτο τὸ ἀνάγει τῶρα μὲ τὴν πίστη του πέρα ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς ἀπλῆς Λογικῆς. Ἀκόμα ὅμως ὁ Αὐγουστῖνος παλεύει μὲ τὸν κόσμον, σκέπτεται τὴ δόξα, τὸν πλοῦτον καὶ τὸν γάμον καὶ ἐτοιμάζεται νά εἶπῃ ἐπαινετικὸν λόγον στὸν αὐτοκράτορα Βαλεντιανὸν τὸν II (371 - 392), ὅπου, ὅπως ὁμολογεῖ, ἐπρόκειτο νά εἰπῆ πολλὰ ἀναληθῆ πράγματα, γιὰ νά κερδίσῃ μὲ τὰ ψέμματα τὴν εὖνοια ἐκείνων πού εἶχαν γνώση γι' αὐτά. « Τόσο ἄθλιος ἤμουν ». Πιεζόμενος ἀπὸ τὸ βάρος αὐτῶν τῶν φροντίδων, φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πυρετὸν τῶν διαβρωτικῶν αὐτῶν σκέψεων, ὁ Αὐγουστῖνος εἶδε σ' ἓνα δρόμον τοῦ Μιλάνου ἓναν ἐπαίτη, μεθυσμένον καὶ εὐθυμον. « Τότε ἀναστέναξα καὶ εἶπα μὲ τοὺς φίλους μου πού μὲ συνώδευαν, πόσους πόνους μᾶς ἐτοιμάζουν οἱ μωρίες μας ». Ἀλλὰ μὲ ὅλα τὰ σχέδια πού τὸν καταπονοῦσαν αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ὁ Αὐγουστῖνος ἤθελε νά ἐπιτύχῃ μία ἡσυχὴ εὐτυχία. Σ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν προσπάθειά του, ἔτσι ἐσκέφθηκε τῶρα, ἐκεῖνος ὁ ἐπαίτης τὸν εἶχε ξεπεράσει καὶ τοῦ ἦταν πολὺ ἀμφίβολο, ἂν ὁ ἴδιος θὰ ἔφθανε ποτὲ ἐκεῖ ὅπου ἦταν ὁ ἐπαίτης τῶρα, δηλαδή σ' αὐτὴν τὴν εὐθυμία καὶ ἀμεριμνησία. « Αὐτὸ πού ἐπέτυχε αὐτὸς μὲ μερικὸς ὀβολοὺς πού διακόνεψε, δηλαδή τὴ χαρὰ χρονικῆς εὐτυχίας, αὐτὸ τὸ ζητοῦσα ἐγὼ μὲ τὸσους σκολιοὺς δρόμους ». Βέβαια ὁ ἐπαίτης ἐκεῖνος δὲν εἶχε τὴν ἀλήθινὴν χαρὰ καὶ εὐτυχία. Τοῦτο τὸ γνωρίζει καλὰ ὁ Αὐγουστῖνος, ἀλλὰ προσθέτει : « ἐγὼ μὲ τίς προσπάθειές μου ζητοῦσα κάτι πολὺ περισσότερο διστραμμένο ». Καὶ ὁ ἐπαίτης ἦταν τουλάχιστον εὐχαριστημένος, ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος ἦταν ὅλος ἀγωνία· ἐκεῖνος ἦταν ξέγνοιαστος, ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος ἦταν ὅλος ἀνησυχία.

Μαζί με τους δύο φίλους του, τον Άλύπιο και τον Νεβρίδιο, ο Αύγουστίνος συζητούσε γι' αυτά τα πράγματα. Ο Άλύπιος ήταν ακροατής του Αύγουστίνου ήδη από την Καρχηδόνα και και αγαπούσε πολύ τον Αύγουστινο, γιατί πίστευε στην καλωσύνη του και στη μόρφωσή του. Άλλα και ο Αύγουστίνος αγαπούσε τον Άλύπιο για τη μεγάλη του κλίση προς την αρετή, « ή οποία παρά τη νεανική του ηλικία έλαμπε μέσα του ». "Ομως ο στρόβιλος των ήθων της Καρχηδόνας τράβηξε κι' αυτόν προς τον έξαλλο ένθουσιασμό για τα θεάματα του ίπποδρομίου. Ο συγχρωτισμός του όμως με τον Αύγουστινο και τα μαθήματα ήδη στην Καρχηδόνα αποτράβηξαν τον Άλύπιο από τα θεάματα του ίπποδρομίου. « Με θαρραλέα άρνηση επέταξε όλα αυτά από πάνω του και η κηλίδα των θεαμάτων έπεσε από πάνω του και δεν επήγε πια σ' αυτά ». Άλλα ο Άλύπιος μαζί με τον Αύγουστινο έμπλεξε στη δεισιδαιμονία των Μανιχαίων. Έντύπωση μεγάλη του έκαμε η έγκράτεια των Μανιχαίων, την όποιαν αυτός πίστευε για άληθινή και γνήσια. Πράγματι όμως, έτσι προσθέτει τώρα ο Αύγουστίνος, η έγκράτεια εκείνη ήταν άνόητη και παραπλανητική, και τραβούσε πολύτιμες ψυχές που δεν είχαν ακόμη καταλάβει το βάθος της άρετης. Ο Άλύπιος είχε πάει στη Ρώμη πριν από τον Αύγουστινο για να σπουδάση τη νομική έπιστήμη. Εκεί όμως τον κυρίεψε το πάθος προς τα θεάματα της ξιφομαχίας. Όταν ο Αύγουστίνος επήγε στη Ρώμη εύρηκε εκεί τον Άλύπιο και μαζί και οι δύο έφυγαν ύστερα για το Μιλάνο, όπου ο Άλύπιος ήθελε να ασκήση τα νομικά που σπούδασε. Κυρίως όμως είναι η φιλία με τον Αύγουστινο που αναγκάζει τον Άλύπιο να φύγη από τη Ρώμη. Άλλα και ο άλλος φίλος του Αύγουστίνου, ο Νεβρίδιος, τον άκολουθήσε στο Μιλάνο μόνον και μόνον « για να διάγη μαζί μου συντροφική ζωή, γεμάτος θερμή για την άλήθεια και τη σοφία ». Ήταν και αυτός άκαταπόνητος ζητητής της εύδαιμονισμένης ζωής, ήταν όξύνους συζητητής. « Είμαστε και οι τρεις πεινασμένοι, και ο ένας έλεγε στον άλλο τον πόνο του », δηλαδή την πείνα του πνεύματος. Έπερίμεναν και οι τρεις « την τροφήν αυτών έν εύκαιρία ».

Ο Αύγουστίνος τώρα είναι τριάντα χρονών. Καθώς αναλογίζεται τα περασμένα του φαίνεται ότι ο καιρός που πέρασε από τότε που ήταν δέκα έννέα χρονών είναι πολύς, πάρα πολύς. Σ' όλον αυτόν τον καιρό άγωνίζεται για την άλήθεια. Ο έρωσ του προς αυτήν άναψε τότε, στα δέκα έννέα χρόνια της ζωής του. Και από τότε ήταν στερεά αποφασισμένος, όταν εύρη την άλήθεια, να έγκαταλείψη όλες τις μηδαιμινές έλπίδες και τις άπατηλές μωρίες. « Και ήμουνά τώρα τριάντα χρονών και ακόμα κυλιόμουνά μέσα στην ίδια λάσπη, όλος επιθυμία προς τη φευγαλέα ήδονή της στιγμής και. έλεγα πάντοτε : αύριο θα εύρω ό,τι

ζητώ, φανερά θα φανή και θα το συλλάβω». Ο πόθος του προς την αλήθεια τον έκαμε να λαχταρήσει τον έρχομό εκείνου του Φαύστου. « Ίδές, θα έλθω ό Φαύστος και θα τά εξηγήσει όλα ». "Υστερα έγνώρισε τον φιλοσοφικό δρόμο, αλλά κατέληξε στη γενική άμφιβολία. άπ' αυτήν την έσωτερική δοκιμασία έρχεται τώρα εκείνη ή άποστροφή : « Έσεΐς μεγάλοι άνδρες της 'Ακαδημίας ! Τίποτε βέβαιο λοιπόν δεν μπορούμε να εύρωμε για να κανονίσωμε σύμφωνα μ' αυτό τη ζωή μας. Έτσι ήταν τά πράγματα τότε, όταν ήταν τριάντα έτών. Τώρα όμως τά πράγματα έχουν αλλάξει. « Ίδές, τώρα μέσα τά βιβλία της εκκλησίας δεν μου φαίνεται άτοπο ό,τι πριν μου φάινονταν έτσι. Άλλες και πιο λογικές έρμηνείες υπάρχουν ». Άλλά είμαστε ακόμη σε κείνο τó σημείο, στα τριάντα χρόνια του Λύγουστίνου, όπου ζητάει την αλήθεια με πάθος και βασανίζεται μέσα του για αυτήν. Άλλά πού να την ζητήσει και να την εύρη ; Ο Άμβρόσιος δεν έχει καθόλου καιρό για αυτόν. Άλλά ούτε και ό ίδιος ό Λύγουστίνος έχει καιρό για μελέτη αυτήν την εποχή ! « Από πού να πάρω τά βιβλία ; Από πού να τ' αγοράσω ή πότε να τ' αγοράσω ; Από ποιον να τά δανεισθώ ; » Πρόκειται για τά βιβλία της Γραφής. Τά έρωτήματα αυτά έδω, άν και άθωα έξωτερικώς, είναι μέσα του δραματικά, και καθώς ακολουθούν τó ένα τó άλλο είναι ώσαν σφυροκοπήματα της καρδιάς του. « Και ένώ μιλούσα έτσι και οί θύελλες έφερναν έναλλάξ την καρδιά μου πότε προς τó ένα και πότε προς τó άλλο μέρος, περνούσε ό καιρός και παραμελούσα έπιστρέψαι προς Κύριον ».

Άγαπούσε την αιώνια ζωή, δίσταζε όμως να την ζητήσει εκεί όπου πράγματι υπάρχει, και την άπόφευγε ένώ την ζητούσε, γιατί « ένόμιζα ότι θα είμαι πολύ δυστυχής άν στερηθώ τις άπολαύσεις του βίου ». Πρόπαντός είναι τó πρόβλημα του γάμου που βασανίζει τον Λύγουστίνο. Δύσκολα άποτραβιέται από την κλίση του προς τον κόσμο. « Ο Άλύπιος όμως με έμπόδιζε να νυμφευθώ, γιατί μου έλεγε και μου ξανάλεγε, ότι τότε θα είναι αδύνατο να ζήσωμε κατά την έπιθυμία μας σύμφωνα με την αγάπη προς την αλήθεια. Ο Άλύπιος ήταν πολύ άγνός, ώστε ήταν να τον θαυμάζει κανείς ». Ο Άλύπιος, άν και εκτιμᾷ βαθύτατα τον Λύγουστίνο, δεν ήμπορεί να καταλάβη πώς ό Λύγουστίνος έλκεται τόσο πολύ προς τον κόσμο. « Έθαύμαζε λοιπόν, ότι έγώ, που δεν τον εκτιμούσα λίγο, ήμουνά τόσο έντονα δεμένος από τη δύναμη της ήδονής, ώστε κάθε φορά που ό λόγος ήταν για τó ζήτημα τουτο, ισχυριζόμουνα, ότι δεν μπορούσα να ζήσω άγαμος ». Άλλά και ή μητέρα του προσπαθούσε έν τῶ μεταξύ, να τον δεσμεύσει εις γάμον και ύστερα να τον πείσει να βαπτισθῆ. "Ο,τι δεν ήθελε ή μητέρα του να γίνη πολύ ένωρίς, τουτο θέλει να γίνη τώρα, που ό Λύγουστίνος έχει έξωτερικώς τακτοποιήσει τη ζωή του. Ο Λύγου-

στίνος όμως, αν και δεμένος ακόμη με τον κόσμο, καθώς και οι φίλοι του σκέπτονται να ζήσουν μια συντροφική ζωή, γιατί είναι αηδιασμένοι από τις ανησυχίες και τα εμπόδια της ανθρώπινης ζωής, να ζήσουν αποτραβηγμένοι από τον ανθρώπινο θόρυβο και να κάμουν ζωή ήσυχη. 'Αλλά και αυτό το σχέδιο ματαιώνεται, γιατί πολλοί από τη συντροφιά είναι συνδεδεμένοι με τον κόσμο, έχουν παράνομες σχέσεις με γυναίκες. « Έν τῷ μεταξύ διπλασιάσθηκαν οι άμαρτίες μου και, επειδή εκείνη με την όποιαν έζοῦσα παράνομα έφυγε από κοντά μου, ή καρδιά μου που έκρέμονταν απ' αυτήν πληγώθηκε δυνατά και αίμάτωσε. 'Εκείνη έφυγε για την 'Αφρική και ώρκίσθηκε ενώπιόν Σου να μην ζήση πιά με καμένα άνδρα. 'Ο γυιός που είχα απ' αυτήν έμεινε μαζί μου. 'Αλλά εγώ ό έλεεινός δέν μποροῦσα ούτε τό παράδειγμα εκείνης της γυναίκας να μιμηθῶ. Και επειδή μόνον ύστερα από δύο χρόνια θα είνονταν ό γάμος με τή μνηστή μου, δέν ήθελα ν' ακούσω για άναβολή, δέν ήμουν άραστής του γάμου, αλλά δοῦλος της ήδονής. Για τοῦτο εύρηκα άλλην, όχι σύζυγο αλλά παράνομη σχέση ».

VII

'Ο Αύγουστίνος εισέρχεται τώρα στην άνδρική του ήλικία· είναι τριάντα ενός έτων. « Είχε ήδη περάσει ή άμαρτωλή μου νεότητα, και είχα εισέλθει στην άνδρική ήλικία· όσο μεγαλύτερος στα χρόνια τόσο άσχημος στη μηδαμινότητά μου ». Με τή γνώση του έχει προχωρήσει τόσο, ώστε να συλλαμβάνη τήν οῦσία του Θεοῦ ως άπειρο μέγεθος, αλλά τό μέγεθος τοῦτο τό έννοεῖ ακόμη ως κάτι σωματικό. Οῦσία είναι ακόμη γι' αυτόν ό,τι ήμπορεῖ να ιδῆ με τά μάτια του. « Είναι αλήθεια, ότι δέν Σε έφανταζόμουνα πιά, Θεέ μου, κατά τήν ανθρώπινη μορφή ... άλλα πῶς τῷ ὄντι έπρεπε να Σε έννοήσω, τοῦτο δέν μποροῦσα να τό συλλάβω. » 'Ο,τι δέν ήταν δυνατόν να τό σκεφθῆ έν χώρῳ, τοῦτο του φαίνονταν μηδέν, και μάλιστα ένα άπόλυτο μηδέν. 'Ο αίσθητός κόσμος, αυτός είναι ακόμη ό μόνος πραγματικός για τον Αύγουστίνο. Δέν είχε ακόμη γυρίσει πρὸς τό έσωτερικό του για να προσέξη ότι ή ενέργεια με τήν όποιαν αντιλαμβάνεται ό άνθρωπος τά πράγματα, δηλαδή ή ψυχική ενέργεια, δέν είναι ούτε κάτι σωματικό ούτε κάτι χωρικό, αλλά, όπως ό ίδιος λέγει, κάτι μεγάλο. 'Η στροφή του Αύγουστίνου πρὸς τον κόσμο της ψυχῆς και πρὸς τον νοητό κόσμο έρχεται από τή γνωριμία του με τή φιλοσοφία του Νεοπλατωνισμοῦ. « Τότε όμως, όταν ανέγνωσα εκείνα τά βιβλία των Πλατωνικῶν και εύρηκα μέσα τους τήν

ἀπαίτηση νὰ ζητήσω τὴν ἀλήθεια ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν σωμάτων, τότε μοῦ ἐγίναν γνωστὸ ὅτι τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. Ἀλλὰ καὶ πάλιν εἶναι ὡσάν νὰ ἀπωθῆται ἀπὸ τὸν νοητὸν κόσμο. « Ὅμως εἶχα τὴν βεβαιότητα ὅτι Ἐσὺ εἶσαι, ὅτι εἶσαι ἄπειρος, ἂν καὶ ὄχι σκορπισμένος μέσα σὲ πεπερασμένους καὶ ἀπείρους χώρους, καὶ ὅτι Ἐσὺ ὑπάρχεις στ' ἀλήθεια, Ἐσὺ, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιδέχεσαι καμμιὰ μεταβολή, καὶ ὅτι ὅλα τὰλλα ἔρχονται ἀπὸ Σένα ». Ὡς πρὸς αὐτὰ λοιπὸν τὰ σημεῖα ἀποκτᾶ λοιπὸν τώρα ὁ Αὐγουστῖνος βεβαιότητα.

Τὰ κείμενα τῶν Νεοπλατωνικῶν τοῦ ἀνοιξαν τὸν δρόμο, γιὰτὶ αὐτὰ ἦταν κατάλληλα γιὰ τὸ πνεῦμα του, ἐπειδὴ ὁ Αὐγουστῖνος εἶχε ἀπ' ἀρχῆς ἀκολουθήσει τὴ μέθοδο τῆς φιλοσοφίας. Ἦταν λοιπὸν τὰ κείμενα τοῦ Πλωτίνου τὰ μόνον πρόσφορα νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ Αὐγουστῖνος ἔχει βαθύτατη συνείδηση γιὰ τὸ μεγάλο τοῦτο γεγονός τῆς ζωῆς του. « Ἀλλὰ Ἐσὺ ἄφησες βέβαια ἐπίτηδες, αὐτὰ τὰ βιβλία νὰ φθάσουν στὰ χέρια μου, προτοῦ γνωρίσω τίς Ἀγιές Σου Γραφές. Μὲ αὐτὸ ἐπέπρωτο νὰ ἐντυπωθῆ καλὰ στὴ μνήμη μου, πόσο ἰσχυρὴ ἐπίδραση ἄσκησαν αὐτὲς ἐπάνω μου ». Ὁ νοῦς του τώρα ἀπελευθερώνεται καὶ ξανοίγεται πρὸς τὸν κόσμο τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς τὸν νοητὸν κόσμο. Ἀργότερα ὁ Αὐγουστῖνος μειώνει τὴ σημασία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γεγονότος. Ὅταν γράφῃ τίς Ἐξομολογήσεις του εἶναι πιά χριστιανός. Οὔτε ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀλλιῶς, γιὰτὶ τὰ νεοπλατωνικὰ κείμενα ἦταν γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ψυχῆς τοῦ Αὐγουστίνου ἀπλὸς σταθμὸς τῆς ἐναγώνιας πορείας τῆς πρὸς τὸ μεγάλο γεγονός τῆς ζωῆς του, πρὸς τὸν ἐκχριστιανισμό του. Ἔτσι ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὅτι « ἀργότερα, ὅταν ἐδαμάσθηκα μὲ τὰ βιβλία Σου καὶ κάτω ἀπὸ τίς ἱαματικές Σου χεῖρες ἐκλείσαν οἱ πληγές μου, ἔπρεπε ν' ἀποφασίσω καὶ νὰ κρίνω πόσο μεγάλη διαφορά ὑπῆρχε μεταξύ ἐπάρσεως καὶ ταπεινῆς ὁμολογίας », δηλαδὴ μεταξύ τῶν Νεοπλατωνικῶν καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅμως ἡ ἔλξη τοῦ Αὐγουστίνου πρὸς τὰ νεοπλατωνικὰ κείμενα αὐτὴν τὴν ἐποχὴ τῆς ζωῆς του ὑπῆρξε μεγάλη. Μ' αὐτὰ τὰ κείμενα διαμορφώνει ὁ Αὐγουστῖνος τὴ φιλοσοφικὴ του ἐννοιολογία, ἡ ὁποία θὰ μείνῃ καὶ μετὰ τὴ στροφή του πρὸς τὸν Χριστιανισμό σταθερὴ μέσα στὸ συγγραφικὸ του ἔργο. Ἀλλὰ ἡ γνωριμία του μὲ τὴν Ἀγία Γραφή ἔφερε τὴν ἐσωτερικὴ στροφή. « Μὲ πάρα πολὺ μεγάλη ἐπιθυμία ρίχθηκα πρὸς τίς ἀξιοσέβαστες Γραφές τοῦ πνεύματός Σου καὶ πρὸ παντός πρὸς τὸν Ἀπόστολο Παῦλο ». Τώρα λύνονται ὅλα τὰ ἐρωτήματα τῆς ψυχῆς του. « Καὶ ἄρχισα νὰ διαβάζω, καὶ εὗρῃκα ὅτι ὅλα, ὅσα ἀληθινὰ εἶχα διαβάσει στὰ συγγράμματα τῶν Πλατωνικῶν, λέγονται καὶ ἐδῶ, ὅμως ὡς δῶρημα χάριτος ἀπὸ Σένα ».

Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ Αὐγουστῖνος συγκρίνει τὰ συγγράμματα τῶν Νεοπλατωνικῶν μετὰ τὴν Ἁγία Γραφή.

Τί ὅμως εὗρηκε στὴν Ἁγία Γραφή, τὸ ὁποῖον δὲν εὗρηκε μέσα στα συγγράμματα τῶν Νεοπλατωνικῶν; « Κανείς δὲν ἀκούει ἐκεῖ τὴ φωνὴ τοῦ προσκαλοῦντος: δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες ». Μέσα στὶς σελίδες ἐκείνων τῶν συγγραμμάτων δὲν ὑπάρχει τὸ πρόσωπο τοῦ Λυτρωτοῦ, οὔτε ἡ ἀγάπη ἐκείνου ποὺ λέγει: *πραῦς εἰμί και ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀσύγκριτο νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὡσπου νὰ φθάσῃ ἡμῶς ὁ Αὐγουστῖνος σ' αὐτὸ ἀγωνίσθηκε πολὺ, ἐπέρασε ἀπ' ἕλα τὰ ἀνθρώπινα. « Ζητοῦσα τὸν δρόμο, γιὰ νὰ εὔρω τὴ δύναμη, ποὺ θὰ μὲ ἔκανε ἰκανὴ νὰ φθάσω στὴν ἀπόλαυσή Σου. Ἀλλὰ δὲν εὗρισκα αὐτὴν τὴ δύναμη, ὥσπου ἀγκάλιασα τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν, αὐτὸν ὁ ὁποῖος μᾶς προσκαλεῖ καὶ λέγει ἐγὼ εἰμί ἡ ὁδὸς, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια ». Ὅσο ἀκολουθοῦσε τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα δὲν ἦταν ἀρκετὰ ταπεινὸς γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. « Δὲν ἤμouνα ἀρκετὰ ταπεινός, γιὰ νὰ κρατηθῶ σφιχτὰ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ μου, τὸν ταπεινωμένο Θεό, καὶ δὲν ἐγνώριζα, τί ἤμποροῦσε νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ ταπεινώσή του ». Ὡστε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἡ ὁποία δουλεύει με ἐννοιες καὶ προάγει τὴ γνώση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δίχως ἀμφιβολία καθαρίζει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως εἶναι ὁ Χριστιανισμός, καὶ μάλιστα τὸ πρόσωπο τοῦ Λυτρωτοῦ, ποὺ λυτρώνει τὴν ψυχὴ καὶ τῆς παρέχει ἀνάπαυση. Ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι ἀκριβῶς ὁ κλασικὸς ἐκπρόσωπος αὐτῆς τῆς ἀντινομίας μεταξὺ γνώσεως καὶ λυτρώσεως. Ἡ φιλοσοφία δὲν λυτρώνει, ἀλλὰ ἤμπορεῖ νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὴ λύτρωση. Ἡ φιλοσοφία δὲν ἤμπορεῖ ποτὲ νὰ εἴπῃ: « ἐγὼ εἰμί ἡ ὁδὸς, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια ». Τοῦτο θὰ ἦταν ἀπὸ μέρος τῆς ἀλαζονείας. Οὔτε ἡμῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ὁ λόγος αὐτὸς μετὰ τὴ λογικὴ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ὁ Αὐγουστῖνος, προτοῦ γίνῃ χριστιανός, ἐπιχειρεῖ νὰ ἰδῇ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Λογικῆς. « Ἐκτιμοῦσα τὸν Χριστό, τὸν Κύριό μου, ὡς ἓναν ἄνθρωπο με ὑπέροχη σοφία... Ποιὰ μυστήρια ὅμως ἐκρύβονταν μέσα στὴ φράση, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, δὲν ἤμποροῦσα οὔτε νὰ τὸ μαντέψω ». Εἶναι ἀκόμη Νεοπλατωνικὸς καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὸ μεγάλο γεγονός τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τοῦτο ἔγινε ἀργότερα. Ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι ἀκόμη μέσα στα δεσμὰ τῆς γνώσεως. Δὲν ἔχει λυτρωθῆ ἀπ' αὐτά. Ὅταν ἀργότερα ἔσπασαν τὰ δεσμὰ αὐτά, τότε τοῦ ἔγινε συνειδητὴ ἡ διαφορὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς

πίστεως. « Διέρρηξας τούς δεσμούς μου » ανακράζει τότε ο Αύγουστινος.

Είναι τώρα η κρίσιμότερη στιγμή της ζωής του. Είναι τριάντα δύο ετών. Αρχίζει να λαβαίνει συνείδηση για την αιωνιότητα, αλλά ακόμη την βλέπει « δι' εσόπτρου εν αινίγματι ». Έξ άλλου όλα μέσα στην κοσμική του ζωή είναι ακόμα ρευστά και η καρδιά του έπρεπε, όπως λέγει, να καθαρισθῆ από την παλαιά ζύμη. « Άρεσε βέβαια στην καρδιά μου ο δρόμος, επίσης άρεσε και ο Σωτήρ, αλλά να ακολουθήση αυτόν τον δρόμο δεν ήθελε ακόμη η καρδιά μου, γιατί ο δρόμος ήταν στενός ». Σ' αυτήν την κατάσταση όντας αποφασίζει ο Αύγουστινος να επισκεφθῆ τον Σιμπλικιανό, τον όποϊον εγνώριζε ως δοϋλο του Θεού. « Είχα επίσης ακούσει ότι αυτός από τη νεότητά του έζούσε όλος εύσέβεια, άφοσιωμένος σε Σένα. Τώρα πια είχε γηράσει και με τα πολλά του χρόνια, επειδή έπορεύθη με πάρα πολύ μεγάλο ζήλο τον δρόμο Σου, έπρεπε να έχη συλλέξει μεγάλη πείρα και πολλή σοφία. Για τοϋτο είχα τον πόθο να μιλήσω μαζί του για τις θύελλες του έσωτερικου μου, για να μου είπη με ποιόν τρόπο στην ψυχική κατάσταση που ήμουνα τότε θα μπορούσα το καλύτερο να πορευθῶ τον δρόμο Σου ». Ο Αύγουστινος βλέπει τώρα, ότι η εκκλησία προσελκύει πολλούς, και στενοχωριέται γιατί αυτός ζῆ ακόμη κατά την έννοια του κόσμου, και αισθάνεται μεγάλο βάρος, γιατί δεν έχει πια το αντίβαρο που είχε πριν. Η μεγάλη του ροπή προς τιμές και πλούτη έχει εξαδυνατίσει, γίνεται έσωτερικώτερος. « Άλλά ακόμη με κρατούσε το πάθος προς την ήδονή ». Με αυτήν την κατάσταση επήγε προς τον Σιμπλικιανό, ο όποϊος ήταν κοντά στον Άμβρόσιο, και του διηγήθηκε τις πλάνες του και τις συγχύσεις του. Του αναφέρει επίσης ότι εδιάβασε μερικά βιβλία των Νεοπλατωνικών, τα όποϊα είχε μεταφράσει ο ρήτορας Victorinus, ο όποϊος όμως έστράφη έπειτα προς τον Χριστιανισμό. Ο Σιμπλικιανός του εϋχήθηκε να μην πέση πια στα συγγράμματα άλλων φιλοσόφων, γιατί αυτά είναι γεμάτα άπάτη «κατά την παράδοσιν των ανθρώπων », όπως λέγει ο Παϋλος προς Κολοσσαεΐς, ενῶ οι Νεοπλατωνικοί αναφέρουν πάντοτε τον Θεό και τον Λόγο του. Ο Σιμπλικιανός επιμένει κυρίως στην ταπείνωση του Χριστου, η όποϊα έμεινε άγνωστη στους σοφούς, αποκαλύφθηκε όμως στα παιδιά. Επίσης του ανέφερε την περίπτωση του Victorinus με τον όποϊον ο Σιμπλικιανός είχε συνάψει στενή φιλία άλλοτε όταν ήταν στη Ρώμη. Τον Victorinus εγνώρισε ο Σιμπλικιανός ως πρεσβύτη στη Ρώμη, έμπειρο γνώστη των έπιστημών και της φιλοσοφίας. Επίσης ο Βικτορίνος διατέλεσε διδάσκαλος πολλών συγκλητικῶν και για όλη του τη διδακτική δράση έτιμήθηκε ιδιαίτερα με άνδριάντα στο Forum Romanum. Ός την πρεσβυτική του ηλικία ελά-

τρευε τούς ἀρχαίους Θεούς και ἦταν μέτοχος τῶν μυστηρίων μέ τὰ ὁποῖα τότε σχεδόν ὅλη ἡ ρωμαϊκή ἀριστοκρατοτία εἶχε παραπλανηθῆ-
« Τόσα πολλά χρόνια ὁ πρεσβύτερος αὐτός τὰ εἶχε ὑποστηρῆξει μέ τὴν κεραυνοβόλο φωνή του· τώρα ὅμως δὲν ντρέπονταν νὰ γίνῃ ἕνας ὑπηρε-
της τοῦ Χριστοῦ Σου, ἕνα παιδί τῆς πηγῆς τῶν χαρίτων Σου, νὰ κλίνη τὸν αὐχένα του κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ταπεινώσεως και νὰ σκύψῃ τὸ μέτωπό του κάτω ἀπὸ τὸ ὄνειδος τοῦ Σταυροῦ ».

Κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Συμπλικιανοῦ πρὸς τὸν Λύγουστῖνο ὁ Victorinus ἐδιάβαζε τὴν Ἁγία Γραφή, ἀναζητοῦσε και ἀναδιφοῦσε ὅλα τὰ χριστιανικά συγγράμματα και εἶπε κάποτε στὸν Συμπλικιανό, ὄχι φανερά, ἀλλὰ κρυφὰ και ἐμπιστευτικά. « Μάθε, εἶμαι πιά κι' ἐγὼ χριστιανός ». Ὁ Συμπλικιανός τοῦ ἀπάντησε: « Δὲν τὸ πιστεύω και δὲν σε κατατάσσω στοὺς Χριστιανούς, προτοῦ σε ἰδῶ στὴν ἐκκλησία ». Γελῶντας τότε ὁ Victorinus ἀποκρίθηκε: « Ὡστε οἱ τοῖχοι κάνουν τοὺς χριστιανούς; » Ὑστερα ὅμως μέ θάρρος εἶπε στὸν Συμπλικιανό « Πᾶμε στὴν ἐκκλησία, θέλω νὰ γίνω χριστιανός! » Ἡ σύγχρονη Ρώμη ἔμεινε κατάπληκτη γιὰ τὴ στροφή αὐτὴν τοῦ Victorinus πρὸς τὸν Χριστιανισμό. « Οἱ ὑπερήφανοι τὸ εἶδαν και ἐξωργίσθησαν, ἔτριζαν τὰ δόντια και ἔσβηναν ἀπὸ λύσσα ». Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅτι αὐτός εἶναι κυρίως ἐπιστροφή, μετάνοια. « Καὶ δὲν γυρίζουν πολλοὶ ἀπὸ ἀκόμη βαθύτερη ἄβυσσο τῆς καταθραμβώσεως παρὰ ὁ Victorinus πρὸς Ἑσένα; Φθάνουν σὲ Σένα και φωτίζονται. Λαμβάνουν ἀπὸ Σένα τὴ δύναμη νὰ γίνουν τέκνα Σου ». Ὅταν ὁ Λύγουστῖνος ἄκουσε ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸν Victorinus ἀναψε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν μιμηθῆ. Ἀλλωστε και ὁ Συμπλικιανός ἀφηγήθηκε τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ Βικτορίνου γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, γιὰ νὰ πείσῃ τὸν Λύγουστῖνο. « Ἡ καινούργια θέληση ὅμως ποὺ ἐφύτρωσε μέσα μου, νὰ ὑπηρετήσω Ἑσένα γιὰ Σένα, και νὰ Σε ἀπολαύσω, Θεέ μου, Ἑσὺ μοναδική μου ἡδονή, δὲν ἦταν ἀκόμα σὲ θέση νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν παλαιά, ὅπου εἶχα γίνῃ δυνατὸς μέ τὴ συνήθεια. Ἔτσι ἐπάλευαν δύο θελήσεις, ἡ παλαιότερη και ἡ νεώτερη, μία σαρκική και ἡ ἄλλη πνευματική, μέσα μου και ἡ πάλη τοὺς ἔσχιζε τὴν ψυχὴ μου ». Εἶναι ὡσάν νὰ ἀκοῦμε ἐδῶ τὰ λόγια ποὺ θὰ εἴπῃ στὴ νεώτερη ἐποχὴ ὁ Φάουστ: « ἄχ! δύο ψυχὲς παλεύουν μέσα στὸ στῆθος μου ». Ὁ Λύγουστῖνος προσθέτει ὅτι τὸν πνέζε γλυκὰ τὸ βάρος τοῦ κόσμου ὡσάν μέσα σὲ ὕπνο, και οἱ σκέψεις, ποὺ ἔφερναν τὴν ψυχὴ του πρὸς τὸν Θεό, ὁμοιάζαν σάν αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ξυπνήσουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ὕπνου πιεζόμενοι γυρίζουν πάλι σ' αὐτόν. Καὶ δὲν εἶχε τί ν' ἀπαντήσῃ, ὅταν ἄκουγε τὸν λόγο τοῦ Παύλου πρὸς Ἑφεσίους: « Ἐγειρε ὁ καθεύδων και ἀνάστα ἐκ νεκρῶν και ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός ». Μόνον μία ἀδρανῆ ἀπάντηση εἶχε ὁ Λύγουστῖ-